

K O S K E
KESKI-SUOMEN
SOSIAALIALAN
OSAAMISKESKUS

HARJOITTELURAPORTTEJA 5

KOHTAAMISIA JA KESKUSTELUJA
HUHTASUOLLA OSALLISTUVAN
HAVAINNOINNIN MENETELMIN

**KOHTAAMISPAIKKOJEN
MAHDOLLISUUDET
YHTEISÖLLISELLE
SOSIAALITYÖLLE**

PAULIINA HUUSKONEN

Julkaisija

Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus

Harjoitteluraportteja 5

Osoite:

Matarankatu 4

40100 Jyväskylä

koskeverkko.fi

Jyväskylä 2019

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	2
2	TAUSTAA RAPORTOINNILLE	3
	2.1 Koske	3
	2.2 Yhdessä ei olla yksin -hanke	3
	2.3 Yhteisöllinen sosiaalityö	4
3	TOIMINTAYMPÄRISTÖ	6
	3.1 Huhtasuon suuralue	6
	3.2 Huhtasuon kylätoimisto (Asa ry)	6
	3.3 Hankehistoriaa	7
	3.4 Ihmisten ilmoille -hanke ja työllisyyspalvelut	8
4	KOHTAAMISIA JA KESKUSTELUJA HUHTASUOLLA	10
	4.1 Osallistuva havainnointi	10
	4.2 Lähtökohdat havainnointijaksolle	11
	4.3 Osallisuus ja eri roolit	12
	4.4 Ryhmätoiminta	14
	4.5 Keskustelut	15
	4.5.1 Pintataso	16
	4.5.2 Syvälinen taso	17
	4.6 Ruoka-apu toiminta	19
	4.7 Havaintojen vertailua	20
5	JOHTOPÄÄTÖKSET	22
	LÄHTEET	25

1 JOHDANTO

Tämän raportin tarkoituksena oli selvittää matalan kynnyksen kohtaamispaikkojen mahdollisuuksia yhteisöllisen sosiaalityön näkökulmasta. Raportti toteutettiin osana sosiaalityön opintoihin kuuluvaa harjoittelujaksoa Yhdessä ei olla yksin -hankkeessa, jonka toiminta-ajatuksena on estää syrjäytymiseen johtavia polkuja ja lisätä osallisuutta ja hyvinvointia tukevaa yhteistyötä eri toimijoiden välillä. Hankkeen keskeisten tavoitteiden tiimoilta lähdettiin kehittämään ajatusta siitä, miten tehdä yhteisöllisen sosiaalityön tarvetta näkyväksi kohtaamispaikoissa. Harjoittelun keskeiseksi sisällöksi muovautui havainnointikäynnit matalan kynnyksen toimipaikkaan Huhtasuon Kylätoimistolle ja ruoka-aputoimintaan. Keskeisiä pohdinnan aiheita muovautui havaintojakson edetessä muun muassa kohtaamisten merkitykseen, erilaisen ympäristön vaikutukseen sekä laajemmin sosiaalityön vaikuttavuuteen liittyen.

Syksylle ajoittuneen tiiviin havainnointijakson aikana vahvistui asukkaiden tarve tulla kohdatuksi ja kuulluksi myös ammatillisesta näkökulmasta katsottuna. Jakson aikana sosiaalityötä ja sen toimintaa alueella tehtiin tutummaksi asukkaille ja myös oppilaitosyhteistyötä kehiteltiin. Kohtaamispaikat tarjoavat erinomaisen ympäristön monipuoliseen kohtaamiseen ja kuulluksi tulemiseen niin asukkaiden kuin työntekijöidenkin näkökulmasta. Toimipaikoissa korostuu asiakaslähtöisyys, osallisuus ja tasavertaisuus. Ennen kaikkea ympäristön muutos tarjoaa totutusta poikkeavan tavan toimia ja toteuttaa ennaltaehkäisevää toimistoista yhteisöihin jalkautuvaa työtä.

Raportin alussa luvussa kaksi esitellään hieman tarkemmin taustaorganisaatio Koskea ja sen toimintaa. Lisäksi kerrotaan lyhyesti Yhdessä ei olla yksin -hankkeesta ja sen keskeisistä tavoitteista. Luvussa perehdytään myös yhteisöllisen sosiaalityön lähtökohtiin, haasteisiin sekä nykytilanteeseen. Luvussa kolme kerrotaan tarkemmin toimintaympäristöstä, jossa havainnointijakso toteutettiin. Keskiössä ovat Huhtasuon asuinalue sekä Kylätoimisto ja sen palvelut. Lisäksi käydään lyhyesti lävitse hankehistoriaa sosiaalitoimen näkökulmasta sekä tämän hetkistä hanke- ja palvelutoimintaa. Luvussa neljä kuvataan tarkemmin osallistuvaa havainnointijaksoa Huhtasuon Kylätoimistolla ja sen ympäristössä. Luvussa perehdytään osallisuuteen ja eri rooleihin, ryhmätoimintaan, keskusteluihin sekä ruoka-aputoimintaan. Viimeisessä luvussa esitetään keskeisimmät johtopäätökset kohtaamispaikkojen mahdollisuuksista sekä yhteisöllisen sosiaalityön haasteista.

2 TAUSTAA RAPORTOINNILLE

2.1 Koske

Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus eli Koske on sosiaalialan osaamista vahvistava ja kehittävä maakunnallinen organisaatio, joka kuuluu yhdentoista sosiaalialan osaamiskeskuksen valtakunnalliseen tutkimus- ja kehittämistoiminnan alueelliseen verkostoon. Sosiaalialan osaamiskeskusten lainmukaisena tehtävänä on kehittää sosiaalialan osaamista ja asiantuntemusta sekä peruspalveluja että erityis- ja asiantuntijapalveluja. Lisäksi tehtävänä on turvata monitasoisen koulutuksen ja käytännön työn yhteys, toteuttaa tutkimus-, kokeilu- ja kehittämistoimintaa sekä ylläpitää yhteistyötä alueellisten erityis- ja asiantuntijapalveluiden tuottamiseksi. Sosiaalialan osaamiskeskuksen perustoimintaa rahoittaa sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö. Osaamiskeskukset ovat sosiaalialan osaajia, tiedontuottajia, kehittäjiä sekä vaikuttajia. (Laki ja asetus.)

Koskessa tuotetaan sosiaaliasiamiehen palvelut kaikkiin Keski-Suomen kuntiin sekä lastensuojelun erityissosiaalityöntekijän palvelut. Tällä hetkellä meillä olevia hankkeita ovat muun muassa Yhdessä ei olla yksin, Palvelupolut kuntoon, Yhdessä liikkeellä sekä Kansa-koulu II -hanke, joka tukee määrämuotoisen kirjaamisen käyttöönottoa sote-organisaatioissa. Kosken päätehtävänä on tukea sosiaalialan kehittämistyötä eli huolehtia Keski-Suomen alueen kehittämistarpeista yhteistyössä eri toimijoiden ja järjestäjien kanssa. Keskeistä työssä on koota, yhdistää ja välittää tieteellistä ja kokemuksellista tietoa sekä vahvistaa ammattitaitoa sosiaalialalla. Kosken perustoimintaan sisältyy paljon sosiaalipoliittista vaikuttamista niin maakunnallisella kuin valtakunnallisellakin tasolla. Koske on mukana sosiaali- ja terveydenhuollon lainsäädännön uudistustyössä sekä sote- ja maakuntauudistuksessa. Koske toimii myös aktiivisena sosiaalihuollon äänenä rakenteellisessa muutostyössä tuoden keskusteluun ajankohtaisia sosiaalipoliittisia ilmiöitä. (Koskeverkko 2019.)

2.2 Yhdessä ei olla yksin -hanke

Yhdessä ei olla yksin -hyvinvointiyhteistyöhankkeen (2017–2019) tavoitteena on vähentää yksinäisyyttä ja osallisuuden esteitä sekä lisätä ja synnyttää uutta hyvinvointiyhteistyötä eri toimijoiden välille. STEA-rahoitteisen hankkeen toiminta-alueena on Keski-Suomi ja yhteistyökumppaneina alueen 14 kuntaa (Joutsa, Jyväskylä, Jämsä, Kannonkoski, Karstula, Kinnula, Kivijärvi, Kyyjärvi, Laukaa, Pihtipudas, Saarijärvi, Toivakka, Viitasaari ja Äänekoski). Hankkeen erityisenä kohderyhmänä ovat yksinäisyyttä kokevat

asukkaat, mutta myös laajemmin ikäihmiset, lapsiperheet, nuoret ja eri tavoin heikossa asemassa ja syrjäytymisvaarassa olevat henkilöt. Tarkoituksena on rohkaista ja vahvistaa eri toimijoiden välisiä verkostoja ja yhteistyötä, tehdä havaintoja ajankohtaisista ilmiöistä, kartoittaa osallisuuden esteitä ja vahvistaa niitä poistavien tekijöiden merkitystä ihmisten arjessa. Hankkeessa tehdään monipuolisesti yhteistyötä eri toimijoiden, kuten kuntien ja järjestöjen kanssa. Hankkeen tiimoilta on myös kehitelty uudenlaisia toimintatapoja, kuten discord-sovellus, joka toimii ryhmien keskustelualustana sekä kahdenkeskisen viestittelyn välineenä. (Yhdessä ei olla yksin -hankemateriaali 2019.)

2.3 Yhteisöllinen sosiaalityö

Sosiaalityön yhdyskunta- ja yhteisötyön juuret ulottuvat 1900-luvun alkupuolelle Jane Addamsin Hull House -setlementtiin Chicagossa sekä Lilian Waldin Henry Streetin setlementtiin New Yorkissa. Suomessa yhdyskuntatyö sosiaalityön metodina alkoi kehittyä lähiöissä 1960-luvulla maalta kaupunkiin muuton aikana. Yhteisöissä tehtävää työtä on kutsuttu sekä yhdyskuntatyöksi että yhteisösosiaalityöksi. Yhdyskuntatyö nähdään laajemmin vaikuttamistyönä, kun taas yhteisöllinen työote pyrkii yhteisöjen sisällä tapahtuvaan ja yksilöihin keskittyvään muutostyöhön. Yhteisösosiaalityön periaatteita ovat sosiaalisten ongelmien ehkäisy, lähipalvelujen kehittäminen, kansalaisten aktiivisuuden tukeminen ja sosiaalisten verkostojen tunnistaminen. Kansalaiset voivat verkostoitua monin eri tavoin ja rakentaa tavoitteellisesti yhteisöllisyyttä. Omaehtoinen toiminta voi muodostua tempauksista ja tapahtumista, jotka kestävät vain rajatun ajan tai pysyvistä yhteisöistä, kuten kohtaamispaikoista ja vertaisryhmistä. (Hyväri & Nylynd 2010, 30–32.)

Yhteisöllisten työmenetelmien ytimessä ovat osallisuus, vaikuttaminen sekä valtautuminen. Osallistaminen ja valtaistaminen mielletään toiminnaksi, jossa viranomainen vaikuttaa ylhäältä-alaspäin asukkaisiin, kun taas osallisuus ja valtautuminen kehittyvät yksilöstä käsin alhaalta-ylöspäin. Sosiaalityöntekijöiden ja muiden ammattilaisten rooli on tukea asiakkaiden kuulluksi tulemistä ja tukea heitä osallisuuden prosessissa. Yksilöiden ja ryhmien kanssa toimitaan usein ruohonjuuritasolla asukkaiden kohtaamispaikoissa ja asuinalueilla rohkaisten heitä osallistumaan sekä vahvistaen sosiaalisten suhteiden muodostumista. (Hyväri & Nylund 2010, 33–34.) Kohtaamispaikkojen keskeinen tehtävänä on osallistaa ihmisiä mukaan toimintaan luontevasti matalla kynnyksellä. Toiminta voi olla kaikille kansalaisille avointa tai se voi olla suunnattua jollekin tietylle ryhmälle, mutta pääasiallisena tarkoituksena on tarjota kansalaisille tila vapaamuotoiseen kohtaamiseen. Ihmiset hakeutuvat

kohtaamispaikkoihin tapaamaan muita ihmisiä, mutta myös saamaan konkreettista apua ja tukea tai auttamaan muita.

Yhtenä sosiaalityön vahvuutena voidaan pitää sitä, että se edustaa yksilöta-soa laajempaa lähestymistapaa toimiessaan niin perheiden, verkostojen, ryhmien kuin yhteisöjenkin kanssa. Näin on mahdollistunut myös ennaltaehkäisevä työote. Edellytyksenä on kuitenkin sosiaalityön läsnäolon vahvistaminen paikallisyhteisöissä ja omien työmenetelmien kehittäminen yhteisöllisempään suuntaan. Haasteena on yhdyskuntatyön häviäminen lähes kokonaan sosiaalityön menetelmistä sekä alueellisten sosiaalitoimistojen lakkauttaminen suurista kaupungeista osana palveluverkoston uudelleen järjestelyä. Paradigman muutos yhdenmukaisuudesta ja alueellisesta työstä kohti asiakasryhmäkeskeistä erikoistumista on yhteydessä järjestelmän yhä vahvempaan yksilöitymiseen ja tarveharkintaan. Kun perussosiaalityötä vaaditaan yhä kustannustehokkaampaa toimintaa, riittävien resurssien saaminen alueelliseen työhön on yhä haastavampaa. Lisäksi toiminnalta edellytetään vaikuttavuutta ja tuloksellisuutta, mitä voi olla vaikea osoittaa ja todentaa numeerisesti. Yhteisöjen kasvavaa vastuuta painotetaan yhteiskunnallisessa keskustelussa, mutta samaan aikaan heikennetään järjestöjen ja kansalaisyhteiskunnan toimintamahdollisuuksia. (Roivainen & Ranta-Tyrkkö 2016, 12–13.)

Yhteisösosiaalityölle nykymuodoissaan ovat leimallista kumppanuus ja työskentely monitoimijaisissa yhteistyöverkostoissa. Yhteisöpohjainen sosiaalityö voi purkaa keskitettyihin palveluihin kohdistuvaa kuormitusta. Ongelmien monimutkaistuminen taittuu sosiaalityöntekijän ja sosiaalihoitajan varhaisella avulla ja alueen asukkaiden keskinäisellä vertaistuellalla. Perinteinen yhdyskuntatyö rakensi kumppanuutta alueiden asukkaisiin ja viranomaisiin, kun nykymuodossaan yhteisösosiaalityön keskiössä ovat lisäksi myös asiakkaat ja asiakasryhmät. Yhteistyökumppaneina ovat järjestöt, seurakunnat, yritykset ja yhteisöt. Koska toimitaan julkisen ja yksityisen yhdyspinoilla, voidaan sanoa, että yhteisösosiaalityössä on hybridiorganisaation piirteitä. Toimintamalli perustuu eri sektoreiden toimintaperiaatteiden yhdistämiseen ja kykyyn yhdistää tehtävien tasolla eri palvelujärjestelmien kannalta keskeiset yhteistyötahot toiminnalliseksi kokonaisuudeksi. Haasteena sosiaalityölle on tunnistaa oma asiantuntemuksensa ja sen rajat ja neuvotella itselleen paikkaa tässä kokonaisuudessa. (Roivainen, Kostiainen, Metteri 2019, 296–299.)

Palataan vielä lopuksi lyhyesti Jane Addamsiin, sillä on hämmästyttävää havaita, miten paljon tämän sosiaalityön uranuurtajan ja aktiivisen yhteiskunnallisen vaikuttajan ajatuksista löytyy yhtymäkohtia ja kytköksiä tämän päivän rakenteellisen ja yhteisösosiaalityön kehittämistä koskeviin keskustelui-

hin. Mielenkiintoista on, että jo tuolloin ajattelun ytimessä olivat myös ihmisten kohtaamisen kysymykset: kunnioittava kohtaaminen ja läsnäolon voima sekä oman kokemuspöirin ja ymmärryksen laajentaminen luonnollisen vuorovaikutuksen ja kohtaamisten kautta. Tämä näkökulma haastaa sosiaalityöntekijöitä yhä edelleen etsimään niiden ihmisten kokemuksia ja elämäntapaa, jotka eroavat omistamme, ja toimintaa mikä rikkoo luokka- ja yhteiskuntarajoja. Addams korosti jo tuolloin kokemuksellisen tiedon ja havainnoinnin merkitystä osana toiminnan eettistä motivoitumista ja yhteisöjen voimaantumista. Huomion arvoista on myös se, miten Jane Addams ymmärsi jo omana aikanaan toivon merkityksen osana ihmisläheistä työtettä. (Puurunen 2016, 23–26.)

3 TOIMINTAYMPÄRISTÖ

3.1 Huhtasuon suuralue

Huhtasuon laaja, monipuolinen ja monikulttuurinen asuinalue sijaitsee noin viiden kilometrin päässä Jyväskylän keskustasta. Huhtasuon osa-alueiksi tai siihen läheisesti kytkeytyviksi alueiksi voidaan laskea kuuluvan Huhtakeskus, Varikko, Kangaslampi, Pupuhuhta, Pysäkkivuori, Sulku ja Kaakkolampi. Huhtasuon kaupunginosa muodostaa yhdessä Kangasvuoren kanssa Huhtasuon suuralueen, jonka väkiluku oli yli 9300 vuonna 2016. Huhtasuo koostuu suurelta osin 1970- ja 1980-luvuilla rakennetuista kerrostaloista, mutta niiden lomassa on pienempiä omakoti- ja pientalovaltaisia asuinalueita. Huhtasuolle on rakentunut myös uutta omakotiasutusta Pysäkkivuoreen, Kaakkolammelle ja Kangasvuoreen. Jyväskylän kaupunki on pyrkinyt viimeisen kymmenen vuoden aikana vaikuttamaan Huhtasuon alueen asuntojakaumaan ja samalla väestön ikä- ja sosioekonomiseen rakenteeseen kaavoituksen keinoin. Alueella ei ole enää niin paljon tuettua asumista tai ARAVA-rakentamista. Huhtakeskuksen kaavoituksen yhteydessä vuonna 2015 syntyivät Huhtasuon koulu- ja päiväkotikampus, senioripuisto ja myöhemmin senioriasumishankkeet. Alueella on myös hyvin toimivat ulkoilu- ja liikuntamahdollisuudet. (Huhtasuo; Asuinalueet.)

3.2 Huhtasuon kylätoimisto (Asa ry)

Huhtasuon ASA ry:n tarkoituksena on yleishyödyllisin periaattein ja voittoa tavoittelematta edistää asukkaiden viihtyvyyttä ja asukasryhmien välistä toimintaa sekä estää syrjäytymistä Huhtasuon alueella. Yhdistys toimii laajan kumppanuuden periaattein ja pyrkii verkostoitumaan alueella toimivien virallisten ja epävirallisten yhteisöjen kanssa. Tavoitteidensa saavuttamiseksi yhdistys pitää yllä Huhtasuon Kylätoimistoa eli kaikille kyläläisille avointa

kohtaamispaikkaa ja sen toimintoja. Toimistolla voi lukea päivän lehden, juoda kahvia ja käyttää tietokoneita. Lisäksi siellä järjestetään ohjattua toimintaa ja tapahtumia. Kylätoimiston omien tilastotietojen (2019) mukaan kävijöiden joukossa on lähes yhtä paljon sekä miehiä että naisia. Suurimmat kävijäryhmät ikävuosittain tarkasteltuna ovat yli 65-vuotiaat sekä 30–65-vuotiaat. (Huhtasuon Kylätoimisto 2019.)

Kylätoimiston arvioiden mukaan kävijöitä on päivittäin noin 50. Paikan päällä työskentelevät työntekijät ovat sekä vapaaehtoisia että kuntouttavan työtoiminnan kautta tulevia henkilöitä. Tällä hetkellä kylätoimistolla työskentelee päivittäin 12 henkilöä, joihin lukeutuu sekä kuntouttavan työtoiminnan asiakkaita että opiskelijoita. Palkattuja työntekijöitä on kolme; projektityöntekijä, kylätoimiston vastaava sekä projektipäällikkö. Toiminnassa toteutetaan myös liikkuvan kylätoimiston ideaa, jonka mukaisesti toimintaa, kuten digipalveluita tuodaan lähelle asukasta. Kylätoimisto ja sen palvelut tavoittavat kävijöitä laajalla otteella sekä Huhtasuon suuralueelta että eri puolilta kaupunkia.

3.3 Hankehistoriaa

Seuraavaksi perehdytään lyhyesti muutamaan Huhtasuon alueella vaikuttaneeseen projektiin, jotka ovat jollain tavoin estäneet alueen asukkaiden syrjäytymistä ja tuoneet näkyväksi myös sosiaalityön keskeisiä kysymyksiä. Huhtasuo 2000 -projektia (1997–2000) voidaan perustellusti kutsua ruohonjuuritason hankkeeksi, joka syntyi ja kehittyi alueen tarpeista ja pääosin alueen omien toimijoiden voimin. Hanketta alettiin ideoida vuoden 1996 aikana, jolloin laman jäljet ja korkea työttömyys näkyivät voimakkaasti asuinalueella. Työmarkkinoiden muutos jätti jälkeensä rakennetyöttömyyttä, ja siitä seurasi myös sosiaalisia ongelmia, kuten köyhyyttä ja osallistumattomuutta. Ulkomaalaisten ja yksinhuoltajaperheiden osuus väestöstä on ollut Huhtasuolla aina Jyväskylän kaupungin suurimpia. Huhtasuo 2000-projektin keskeisintä antia olivat työllistymisen edistäminen, syrjäytymisen ehkäisy ja integraation lisääminen sekä palveluverkoston kehittäminen. Pääasiallisena kohderyhmänä olivat alueen pitkäaikaistyöttömät ja heikossa sosiaalisessa asemassa olevat työkäiset, nuoret, lapset ja maahanmuuttajat. Lisäksi hankkeen tiimoilta järjestettiin kansalaistoimintaa kaikille asukkaille yhteisöllisyyden ja integraation vahvistamiseksi. (Pesonen 2005, 30–31.)

Huhtasuo-projekti (2001-2003) oli asuinalueen kehittämishanke, jonka tavoitteena oli lisätä osallistujien aktiivisuutta ja auttaa alueen asukkaita löytämään kaupunginosan mahdollisuudet ja keinoja niiden hyödyntämiseen. Projekti pyrki edistämään huhtasuolaisten työllistymistä ja tukemaan heidän kiinnostustaan erilaisiin elämän laatuun parantaviin verkostoihin. Huhtasuo

-projektin tavoitteena oli jatkaa Huhtasuo 2000 -ohjelmassa hyväksi havaittujen käytäntöjen kehittämistä työttömien ja syrjäytymisvaarassa olevien työmarkkina-aseman parantamiseksi. Pääosa Huhtasuo-projektin toimenpiteistä kohdennettiin pitkäaikais- ja toistuvaistyöttömille sekä maahanmuuttajille. Etenkin kotiaidit saivat apua ja motivaatiota kohti työelämää. Matalan kynnyksen asukastyön avulla ehkäistiin syrjäytymistä edistäviä tekijöitä, kuten häätöjä, rikoksia, pitkiä karensseja sekä terveysongelmia. Syrjäytymisen ehkäisemiseen vaikutti sekä palvelujen helppo saatavuus että lähestyttävyyys. (Virtanen, Jalava, Koskela & Kilappa 2006.)

Useita vuosia myöhemmin toteutettiin Hyvinvointia Huhtasuolle -projekti (2013–2015) ja sen keskeinen tavoite oli edistää huhtasuolaisten hyvinvointia. Taustalla oli konkreettinen toive löytää toimenpiteitä, joilla vastata kaupungin hyvinvointikertomuksessa ilmenneisiin ongelmiin, kuten yksinäisyyteen, liikkumattomuuteen ja päihteisiin. Hankkeessa oli mukana laaja joukko alueen asukkaita, kansalaisjärjestöjä ja julkisen puolen toimijoita. Tarkoituksena oli edistää alueen toimijoiden välistä yhteistyötä ja luoda uusia toimintatapoja. Hyvinvointia Huhtasuolle hankkeessa keskeisenä ajatuksena oli asukaslähtöisyys ja asukkaita osallistava toiminta. (Hankkeet 2014.) Yksi hankkeen osa-alueista oli terveyspalveluiden ja hoitajavetoisen terveysaseman kehittäminen: Huhtasuo haltuun – hoitajavetoinen terveysasema -hanke (2012–2014). Tavoitteena oli, että terveysasema toimisi sairaanhoitajavetoisesti ja moniammatillisesti. Hankkeen myötä terveysasemalla saatiin lisättyä erityistyöntekijöiden, kuten sosiaaliohjaajan ja päihdehoitajan työpanosta. Lisäksi kehitettiin erilaista toimintaa, kuten ryhmiä, asiakasraati ja omahoitoaula, joissa sosiaaliohjaaja oli mukana. (Malinen 2012.)

3.4 Ihmisten ilmoille -hanke ja työllisyyspalvelut

Alueellinen työ on vähentynyt viime vuosina selvästi myös Huhtasuon alueella. Sosiaalitoimi oli vielä vahvasti mukana toiminnassa Huhtasuo 2000-projektin tiimoilta. Tuolloin Kylätoimistolla oli sekä sosiaalitoimen että työvoimatoimiston vastaanottoon tarkoitettu tila ja henkilökuntaa. Alueelliset kokeilut ovat päättyneet jo vuosia sitten ja nykyään sosiaalitoimen vastaanotto järjestetään Huhtasuon terveyskeskuksessa kerran viikossa kotoutumispalveluiden ohjaajan toimesta. Nykyään ihmisten haasteet ovat yhä moninaisempia ja niihin vastaaminen entistä haastavampaa. Seuraavaksi kerrotaan tarkemmin Huhtasuon Kylätoimiston tämän hetken hanketoiminnasta sekä palvelutarjonnasta.

Ikäihmisiä vaivaavat erityisesti yksinäisyyttä koskevat kysymykset, mihin myös parasta aikaa toimiva Ihmisten ilmoille -hanke (2018–2020) pyrkii toiminnallaan vastamaan. Hanketta toteutetaan pääasiallisesti Huhtasuon

kylätoimistolla ja sen tarkoituksena on edistää alueen ikäihmisten ja pitkään kotona olleiden henkilöiden hyvinvointia, tuomalla yhteen vapaaehtoisia toimijoita sekä arjessa toisten seuraa kaipaavia. Hankkeen avulla muodostetaan verkostoja kotihoitoon, omaishoitajiin ja läheisiin. Lisäksi järjestetään hyvinvointia tukevaa ohjattua toimintaa ja tapahtumia, jotka helpottavat yksinäisyyden tunnetta, itsenäistä asioiden hoitoa ja lisäävät IT-taitoja. Hankkeen puitteissa järjestetään vapaaehtoistoimintaa, kertaluontoisia ja säännöllisiä kohtaamisia, erilaisia ryhmiä (avoimia ja suljettuja) sekä vapaata ja ohjattua toimintaa. Hanke on mukana toiminnan kehittämisessä ja arvioinnissa sekä toteuttaa monimuotoista yhteistyötä alueen toimijoiden ja järjestöjen sekä oppilaitosten kanssa. (Ihmisten ilmoille 2019.)

Työllisyyspalveluilla on ollut jo pidemmän aikaa vahva rooli Huhtasuon Kylätoimistolla. Työllisyyden kuntakokeilun yhteyteen perustettiin osahanke syksyllä 2013 ja sen toimipiste sijaitsi tuolloin Huhtasuon kylätoimiston yhteydessä. Osa-hankkeen tavoitteena oli selvittää Huhtasuon korkean työttömyyden vaikutuksia asukkaiden elämäntilanteisiin, terveyteen ja työllistymiseen. (Palveluohjaus Huhtasuolla 2014.) Edelleen Jyväskylän kaupunki järjestää TE-toimiston palveluiden tukena työllisyyspalveluja paikallisesti Huhtasuolla ja Kuokkalassa. Asiakkaiden suosiossa olevien, matalan kynnöksen palveluiden tarkoituksena on selvittää tarvittavat ohjauksen, tuen ja kuntoutuksen tarpeet ja suunnitella yksilöllistä polkua kohti työelämää. Asiakas voi tulla tapaamaan palveluohjaajaa oma palveluntarve edellä, ilman ajanvarausta ja pelkoa velvoitteista tai karensseista. Nykyään yhteistyö Huhtasuon palvelupisteen ja sosiaalitoimen välillä on melko vähäistä. Yhteisiä tapaamisia ja palaverieita pidetään lähinnä maahanmuuttajien tilanteisiin liittyen. Tavallisimmin sosiaalitoimesta ohjaututaan työllistämispalveluihin päihdetyöntekijän kautta. Toimeentulotukimuutos Kelaan on entisestään vähentänyt yhteydenottoja sosiaalitoimesta.

Työllisyyspalveluiden toimintaan ja asiakkuuksiin tulee vaikuttamaan ensi vuonna (2020) alkava Valtakunnallinen työkokeilu. Työ- ja elinkeinoministeriön mukaan kolmevuotinen kokeilu kohdennetaan maakuntien keskuskaupunkeihin ja niiden työssäkäyntialueille. Kokeilujen myötä TE-toimistojen tehtäviä siirtyy kaupungeille, jolloin kaupungit saavat vastuulleen ne työnhakijat, jotka tarvitsevat työllisyyspalvelujen lisäksi monialaisia palveluita. Kokeilussa on tavoitteena parantaa erityisesti pidempään työttömänä olleiden ja heikossa työmarkkina-asemassa olevien pääsyä työmarkkinoille. Kaupunkien palvelujen piiriin tulevat Kelan etuuksia saavat työttömät, maahanmuuttajataustaiset työnhakijat sekä nuoret, joille on mahdollista tarjota sote-, koulutus- ja nuorisotoimen palveluja yhden luukun periaatteella yksilöllisemmin ja nopeammin. Kokeilussa TE-toimistojen henkilö-

kuntaa, kuten sosiaalityöntekijöitä ja -ohjaajia siirtyy asiakaspalvelutehtäviin kunnan ohjaukseen. (Kymensanommat 2019.)

4 KOHTAAMISIA JA KESKUSTELUJA HUHTASUOLLA

4.1 Osallistuva havainnointi

Osallistuvalla havainnoinnilla tarkoitetaan aineiston keruutapaa, jossa tutkija osallistuu tutkimansa yhteisön toimintaan tavalla tai toisella. On varsin tavallista, että havainnoija toimii itselleen oudossa yhteisössä, jossa hänelle ei ole ennalta muodostunut selkeää asemaa. Oleellista työssä on tehdä havainnot ja tallettaa tiedot systemaattisesti. Tutkija voi osallistua toimivana yksilönä luonnollisiin kenttätilanteisiin tai tehdä havainnot ulkopuolisena henkilönä. Useimmiten toiminta konkretisoituu näiden kahden tyyppin yhdistelmänä. Havainnointiin käytettävä aika voi vaihdella pienistä käynneistä vuosiin kestävään kenttätyöskentelyyn. (Eskola & Suoranta 2008, 98–102.)

Osallistuva havainnointi on keskeinen osa etnografista kenttätyötä, jossa tutkija toimii aktiivisessa vuorovaikutuksessa tutkittavien kanssa. Tällöin sosiaaliset vuorovaikutussuhteet muodostuvat tärkeäksi osaksi tiedonhankintaa. Vuorovaikutus tapahtuu varsin pitkälle havainnoitavien henkilöiden ehdoilla. Toisaalta tutkijan rooli on pyrkiä vaikuttamaan mahdollisimman vähän tutkimansa yhteisön elämään ja tapahtumien kulkuun. (Tuomi & Sarajarvi 2009, 82–83) Täysin irrallinen rooli yhteisöstä on kuitenkin käytännössä lähes mahdotonta, ja osallistuva havainnointi edellyttää erilaisia rooleja ja tutkijaan kohdistuu myös odotuksia. Havainnoijan ulkopuolisuus ei välttämättä ole huono asia, sillä vieraille saatetaan kertoa arkaluontoisempia asioita helpommin kuin tutulle. (Eskola & Suoranta 2008, 100–101.) Oli tärkeää löytää tasapaino osallistumisen ja havainnoinnin välillä, jotta pystyin sekä tarkkailemaan toimintaa että olemaan vuorovaikutuksessa toisten jäsenten kanssa. Ulkopuolinen rooli edesauttoi joissain tilanteissa keskustelujen luontevaa etenemistä asukkaiden kanssa.

Eskolan ja Suorannan (2008, 99) mukaan havainnoinnista voidaan kertoa tutkittaville, tai jättää kertomatta. Tällöin on kuitenkin huomioitava tilanteisiin mahdollisesti liittyvät eettiset haasteet. Teimme yhteispäätöksen Kylätoimiston työntekijöiden kanssa siitä, että osallistuminen havainnointiin toteutetaan matalalla profiililla. Toimintaa ei juurikaan etukäteen mainostettu, lukuun ottamatta ensimmäisiä iltapäiväkäyntejä. Ajateltiin, että siten asukkaita voi olla helpompi tavoittaa luonnolliseen kohtaamiseen ja kanssa-

käymiseen. Esittelin itseni asukkaille tilanteen ja tarpeen mukaan ja vastasin mielelläni myös asukkailta tuleviin itseäni koskeviin kysymyksiin.

Tutkija voi antaa tilanteen ohjata vahvasti havaintojaan eli mennä pääsääntöisesti tilanteen mukana tai sen ehdoilla. Havainnoitsija havainnoi yleensä valikoivasti ja kaikkea ei ehkä huomata tai edes nähdä. Kaikkea relevanttia ei voida tallentaa ja aina jää huomaamatta myös merkityksellisiä seikkoja. On myös havainnoijan elämäkokemukseen, mielialaan tai aktiivatasoon liittyviä seikkoja, jotka luonnollisesti vaikuttavat havainnoinnin tuloksiin. Havaintojen tekeminen on hyvin subjektiivista ja inhimillistä toimintaa. Havaintojen henkilökohtaisuus on kuitenkin myös rikkaus, joka on verrannollinen arkielämän monivivahteisuuteen ja tulkintojen runsauteen. (Eskola & Suoranta 2008, 102.) Tein selvitystä ja havaintokäyntejä avoimin mielin ilman suurempia ennakko-oletuksia tai etukäteissuunnitelmia. Minulla ei ollut juurikaan aiempaa käytännön kokemusta jalkautuvasta työtteestä tai osallistuvasta havainnoinnista tutkimusmenetelmänä. Jo varhaisessa vaiheessa ymmärsin myös havaitsemisen rajallisuuden. Sen, että tulevaa ei voi juurikaan ennakoida, vaan on tehtävä intuitiivisesti valintoja käsillä olevien vaihtoehtojen ja mielenkiintoisten tilanteiden välillä.

Havainnoinnin apuna käytetään useimmiten haastattelua, jonka tarkoituksena on selvittää tarkemmin toisen osapuolen ajatuksia. Se on eräänlaista vuorovaikutteista keskustelua, vaikkakin useimmiten tutkijan aloitteesta lähtevää ja hänen johdattelemaansa. Avoimessa haastattelussa tilanne muistuttaa eniten tavallista keskustelua, jonka mukaisesti jutellaan tietystä aiheesta samankaltaisia aiheita tai teemoja läpikäyden (Eskola & Suoranta 2008, 84–86). Lähes poikkeuksetta kaikki kylätoimistolla ja sen ympäristössä tapahtuneet kohtaamiset voidaan luokitella vapaan keskustelun tai avoimen haastattelun piiriin. Tilanteita muodostui pääsääntöisesti kahdenkeskisessä vuorovaikutuksessa, mutta myös pienryhmissä, jolloin paikalla oli yhtä aikaa useita henkilöitä. Usein ryhmätilanteissa vertaiset innostivat ja tukivat toinen toistaan puhumaan aiheista. Ryhmätoiminnan havainnointi antoi oivan mahdollisuuden selvittää tarkemmin ryhmädynamiikan vaikutusta jäsenten välisiin suhteisiin ja toimintatapoihin. Tarkoitus oli antaa keskusteluiden edetä omalla painollaan ilman ulkopuolista vaikuttamista tai ohjausta. Saatoin tuoda mukaan joitain oleellisia teemoja ja tarkentavia kysymyksiä, mutta pääsääntöisesti keskustelu eteni vapaasti asukkaan ehdoilla.

4.2 Lähtökohdat havainnointijaksolle

Keskeinen tavoite jaksolle oli tehdä näkyväksi yhteisöllisen sosiaalityön tarvetta. Tein selvitystä siitä, miten kohtaamiset ja keskustelut luonnistuvat asukkaiden kanssa matalan kynnyksen kohtaamispaikassa. Tein havaintoja

kohtaamistani asukkaista ja keskusteluista sekä asukkaiden ja työntekijöiden vuorovaikutustilanteista Huhtasuon Kylätoimistolla sekä sen ympäristössä. Tarkoitus oli kiinnittää huomiota tavanomaisiin toimintatapoihin, muun muassa asiakkaiden keskinäiseen vuorovaikutukseen ja sen muutoksiin, keskusteluihin sekä sanattomaan viestintään, kuten ilmeisiin ja eleisiin. Tarkoituksena oli myös tallentaa ihmisten esiin tuomaa puhetta, mielipiteitä ja ajatuksia. Havainnoinnin kohteena olivat kaikki kylätoimiston asukkaat tai asiakkaat, työntekijät sekä vapaaehtoiset ja opiskelijat. Havainnointijakso toteutettiin Kylätoimistolla viikoittaisina käynteinä noin kahden kuukauden aikana syksyllä 2019. Jaksoon sisältyi käyntejä sekä ilta- että aamupäivisin. Lisäksi tutustumiskohteina olivat Elämän Leivän ruuanjako toiminta ja ViaDian soppatykkiruokailu. Pidin havainnoinnista jakson ajalta päiväkirjaa, johon kirjasin keskeisimpiä tapahtumia, kohtaamisia ja keskustelujen sisältöä. Ylös kirjatut kokemukset ja havainnot toimivat raportin kirjoittamisen tukena sekä muistin virkistämisen välineenä.

Kynnys tehdä osallistuvaa havainnointia kylätoimistolla oli astetta korkeammalla toiminnan alkuvaiheessa. Pohdin varsinkin sitä, mikä on oma roolini kylätoimiston arjessa ja, miten asukkaat suhtautuvat ja ottavat vastaan. Vieras ympäristö ja paikka toivat myös pientä lisäjännitettä alkuvaiheen toimintaan. Kylätoimistolla on pitkä historia ja syvälle juurtuneet toimintatavat ja -rakenteet, jotka osaltaan haastoivat pohtimaan omaa ulkopuolelta tulevaa näkökulmaa ja sen toimivuutta ja sulautuvuutta toimiston arkeen ja rutiineihin. Mietin myös sitä, riittääkö omat kykyni ja taitoni kohdata asukkaita ja vastata heidän tarpeisiinsa. Hyvin pian huomasin, että keskeisin tehtävä kohtaamisissa oli asiakkaan kuuntelu ja myötäeläminen, ei niinkään palveluohjauksellinen neuvonta ja ohjaaminen. Oman roolin ja tehtävän vähittäinen selkiytyminen käyntien edetessä madalsi myös omaa kynnystä osallistua mukaan toimintaan ja keskusteluihin. Kylätoimiston työntekijät ja asukkaat olivat käyntijakson alkumetreiltä lähtien yhteistyöhaluisia ja valmiita opastamaan ja tukemaan kysymysten ja ongelmakohtien äärellä.

4.3 Osallisuus ja eri roolit

Havaintojakson alkuvaiheessa tutustuin enemmän myös työntekijöiden, kuten vapaaehtoisten ja kuntouttavassa työtoiminnassa olevien henkilöiden kanssa. Heillä oli erityisiä ja monipuolisia rooleja sekä käytännön tehtäviä kylätoimiston arjessa muun muassa sisääntulevien asukkaiden vastaanotto, kahvinkeitto, tilojen siisteyteen liittyvät tehtävät, viherkasveista huolehtiminen ja tietotekninen avustaminen. Heillä oli myös erityistaitoja erilaisten peli-, liikunta- ja käsityöryhmien vetäjinä. Talon työntekijöiden sekä vapaaehtoisten välillä tapahtui myös paljon kohtaamisia ja keskusteluja. Työnteki-

jöiden välistä hierarkiaa tai työtä eriarvoistavia piirteitä pyritään vähentämään ja ennaltaehkäisemään muun muassa henkilökunnalle kuukausittain järjestettävien tiimipalaverien sekä henkilökohtaisen tuen ja ohjauksen avulla.

Useampi työllistetyistä kohtasi asukkaita luontevasti ja positiivisesti, ihmisläheisellä otteella ja jutteli heidän kanssaan omien kykyjensä ja taitojensa mukaan. Oven avaajien erityistehtävä on sekä madalta sisääntulijoiden kynnystä, mutta myös samalla varmistaa turvallisuustekijöiden toteutuminen. Asukkaiden tulisi olla päihteettömiä ja siinä kunnossa, etteivät he aiheuta olemuksellaan ja toiminnallaan vaaraa muille asukkaille tai työntekijöille. On erityisen tärkeää, että kohtaamista tapahtuu eri tasoilla niin työntekijäryhmien kuin asukkaiden välillä. Tämä luo välittömyyttä ja luontevuutta kohtaamisiin ja keskusteluihin. Yhteisöllisissä työmenetelmissä asiakkaan, kansalaisen ja ammattilaisen roolit voivat yhdistyä, vaihtua tai olla uudella tavalla dialogissa keskenään (Hyväri & Nylynd 2010, 34).

Kylätoimistolla kävijöiden joukossa oli paljon myös ulkomaalaistaustaisia ihmisiä, jotka voivat kohdata toisia alueen asukkaita toimiston tiloissa ilman lokerointia ja syrjimistä. Kohtaamispaikoilla voi olla tärkeä yhteisöllisyyttä lisäävä merkitys erityisesti silloin, kun kotoutuminen on alkuvaiheessa ja vasta opetellaan uuden maan tapoja ja kulttuuria. Toiminta, jota toteutetaan lähellä asukkaita ja heidän paikallisyhteisöjään, voi ehkäistä sosiaalisia ongelmia ja aktivoida myös marginaalissa eläviä ihmisiä mukaan toimimaan. Kielimuuri oli jonkinlainen este syvemmälle kahdenkeskiselle kommunikoinnille monen ulkomaalaistaustaisen kävijän kanssa. Useat heistä olivat vaitonaisempia ja pysyivät mieluummin omassa tutussa porukassa.

Toisaalta keskustelua virisi pienissä porukoissa, joissa oli mukana myös kantasuomalaisia. Kävin keskustelua ja kuulumisten vaihtoa esimerkiksi arabimaista kotoisin olevan koulutytön kanssa sillä välin, kun hänen äitinsä kävi Elämän Leivän ruokajonossa. Samankaltainen keskustelu käytiin myös erään Aasiasta kotoisin olevan naisen kanssa, kun pohdittiin maiden välisiä tapoja ja kulttuurieroja. Syrjäytymistä voidaan estää jo sillä, että ihmiset pääsevät heidän asioistaan välittävien ja heistä kiinnostuneiden joukkoon. On tärkeää, että asukkaat löytävät vähitellen omia voimavarojaan, piileviä taitojaan ja uskaltavat luottaa omiin kykyihinsä. Yhteisöjen tehtävänä on luoda sosiaalisia kiinnikkeitä ja yhteisöllisyyttä sekä integroida ihmisryhmiä yhteiskuntaan. (Hyväri & Nylynd 2010, 41).

Aamupäivät kylätoimistolla olivat melko erilaisia verrattuna iltapäiviin. Miehiä oli liikkeellä selvästi enemmän aamupäivisin ja moni heistä tuli paikalle heti yhdeksän jälkeen odottamaan Tietovisan alkua. Välillä Kylätoimistolla

oli rauhallisia hetkiä, kun taas toisinaan tuntui siltä, että olisi pitänyt olla monessa paikassa yhtä aikaa. Myös leipäjonon asiakkaita kävi Kylätoimiston puolella useampia aina ruuanjakopäivinä. Moni heistä kävi lämmittelemässä tai püpahtamassa ennen vuoronumeroiden jakoa. Muutaman asukkaan kanssa ehdimme tavata useamman kerran havaintojakson aikana ja oli ilo huomata, miten vuorovaikutukseen ja keskusteluihin muodostui jatkuvuutta. Ennakkoajatus tai mielikuva ihmisestä ja hänen tilanteestaan edesauttoi laajemman ja syvällisemmän keskustelun etenemistä ja toi myös omaan työskentelyyn lisää mielekkyyttä. Ihmisten eleet ja ilmeet kohtaamistilanteissa jäivät myös mieleen, ja havaitsin usein hymyjä, iloisuutta ja positiivisuutta asukkaiden olemuksessa. Moni asukkaista tervehti jo pihalla tai tuttavallisin elein sisään tullessaan. Oli hienoa huomata, miten luottamuksen kasvun myötä ihmiset myös avautuivat enemmän itsestään ja ajatuksistaan. Osa asukkaista kysyi, miten olen paikalla seuraavan kerran tai he toivottivat lähtiessään hyvää jatkoa kädestä pitäen.

4.4 Ryhmätoiminta

Tutustuin Hyvän olon hetki -ryhmään ja sen jäseniin tiistai-iltapäivisin. Sen lisäksi olin mukana torstain kirja- ja runopiirissä. Osallistujat olivat pääsääntöisesti jo eläkkeellä olevia naisia. Hyvän olon hetken ohjaajana toimi pitkään mukana ollut vapaaehtoinen nainen, joka oli erikoistunut taidoissaan luontaishoitoihin ja erityisesti kuppaukseen. Toiminnan sisältönä olivat käsi-työt ja luontaishoidot, mutta keskeisessä roolissa oli myös monipuolinen keskustelu sisältäen kuulumisten, neuvojen ja kokemusten vaihtoa. Keskustelujen aiheiden kirjo oli hyvin laaja. Ryhmässä puhuttiin arjen askareista, alueen tapahtumista ja päivän uutisista, tv-ohjelmista, niksivinkeistä, mutta myös aroista aiheista ja elämän kipupisteistä. Ryhmässä oli havaittavissa sallivuus monitasoiselle läsnäololle; mukana olijat saattoivat kuunnella, seurata toisia tai kertoa hyvin rohkeasti omista kokemuksistaan ja mielipiteistään. Ryhmässä oli mukana 2–3 hallitsevampaa keskustelijaa, joilla oli tärkeä rooli paikata ja sijaistaa tarvittaessa ryhmän varsinaista vetäjää. Mukana oli myös ensikertalaisia naisia, jotka olivat tulleet paikan päälle tuttujensa innostamina seuraamaan ja osallistumaan toimintaan.

Ryhmätoimintaan osallistuneista naisista välittyi mielikuva, että he ovat toiminnallisia ja useampi heistä oli mukana myös kylätoimiston ulkopuolisissa harrastuksissa ja kerhoissa. He olivat aidosti kiinnostuneita ja uteliaita uusia asioita kohtaan. Moni osallistujista halusi päästä vaikuttamaan ja sanomaan mielipiteensä itselle tärkeisiin asioihin, kuten kerhojen toiminnan sisältöihin, aikatauluihin ja yhteisiin päätöksiin. Osallistujakato saattoi vaivata joitain ryhmätoimintoja, ja naiset olivat valmiita tekemään muutoksia tapaamisaika-

tauluihin sekä toiminnan sisältöihin, jotta mieluinen tekeminen voisi jatkua myös tulevaisuudessa. Naiset myös kannustivat ja rohkaisivat toisiaan osallistumaan, antamaan palautetta ja päättämään yhteisistä asioista. Kokonaisuudessaan asukkaiden toiminnalliset roolit näyttävät monipuolisilta, aktiivisuutta, itsenäisyyttä ja elämänhallintaa tukevilta. Aasukkaat löytävät toiminnan kautta sosiaalisia verkostoja ja vertaistoimintaa.

Hyväri ja Nylund (2010, 35) painottavat, että erilaisissa vertaistoiminnan ja tuen muodoissa, osallistujien kokemusasiantuntijuus voi toimia keskeisenä osaamisen lähteenä. Yhtä lailla ammattilainen voi oppia kokemustiedosta esimerkiksi vaikeita elämäkokemuksia läpikäyneiltä ihmisiltä. Myös työntekijän ja asiakkaan välinen valtasuhde ja perinteinen hierarkia voi muuttua merkittävästi, kun aloite ja kysymykset tulevat asiakkaalta, eikä aina työntekijän aloitteesta. Ilmapiiri ryhmäläisten kesken oli myös avoin erilaisille tunteiden ilmauksille. Osallistujat saattoivat ilmaista suuttumusta ja pettymystä väärin perustein tehtyjä päätöksiä kohtaan. Toisaalta välillä ryhmässä naurettiin silmät kosteina jutuille ja tarinoille, joiden huumori saattoi olla hyvinkin ronskia, muttei ketään loukkaavaa. Ryhmässä oli myös hetkiä, joissa vierustoveria lohdutettiin epävarmuuden keskellä ja valettiin uutta uskoa toverin kykyihin ja vaikutusmahdollisuuksiin.

Muutaman kerran ryhmään osallistujia oli paikalla vain muutama. Useimmiten toiminta pääsi alkamaan, vaikka paikalla oli vain vähän osallistujia. Jos paikalla oli yksikin keskustelua tai ryhmähenkeä ylläpitävä jäsen, sen toiminta saattoi jatkua pienemmälläkin porukalla. Toisinaan ryhmä kokoontui pienellä porukalla kylätoimiston yhteisessä ja avoimessa tilassa, jolloin myös ryhmään kuulumattomat pääsivät halutessaan osallistumaan ja kertomaan mielipiteensä kuulemistaan asioista. Oli mielenkiintoista seurata, miten vuorovaikutuksellisuutta ja kommunikaatiota kehittyi toisilleen vieraidenkin niin miesten kuin naisten välille. Pienryhmä saattoi kokoontua myös omassa erillisessä suljetussa tilassa, jolloin osallistujien välille syntyi syvällistä keskustelua henkilökohtaisemmista asioista. Erillinen tila antoi työskentelyrauhaa ja tasapuolisemmat mahdollisuudet kuulluksi tulemiseen myös hiljaisemmille kävijöille ja heidän kokemuksilleen.

4.5 Keskustelut

Tavallisesti kohtaamiset asukkaiden kanssa tapahtuivat kylätoimiston yhteisessä avoimessa tilassa pöytien ääressä tai sohvalla istuen. Ryhmätapaamiset toteutuivat pääsääntöisesti omassa erillisessä tilassaan tai myös avoimessa yhteisessä tilassa. Kahta samanlaista keskustelua ja kohtaamista ei asukkaiden kanssa päässyt syntymään. Ympäristö ja sen suomat puitteet asettivat myös rajoituksia henkilökohtaisille keskusteluille erityisesti yksityisyyden

suojan toteutumisen kannalta. Pääsääntöisesti Kylätoimiston avoin tila oli luonteva paikka kohdata ja jutella. Joissain yksittäisissä tilanteissa taustamelu saattoi hieman häiritä keskustelua ja vastavuoroista kuuntelua, ja toisinaan taustahäly jopa suojasi keskustelua ylimääräisiltä kuuntelijoilta.

4.5.1 Pintataso

Asukkaiden kanssa käytiin monipuolista keskustelua, johon sisältyi lyhyempää, kevyemmistä aiheista koostuvaa pintatason juttelua esimerkiksi päivän tapahtumista, säästä ja kuulumisista. Kohtaamani asukkaat nostivat havaintojakson aikana käydyissä keskusteluissa esiin monia positiivisia asioita Huhtasuohon liittyen. Asukkaat olivat tyytyväisiä siihen, että alueelle rakennetaan monipuolisesti erilaisia asuntoja huomioiden perheiden yksilöllisiä tarpeita. Moni asukkaista toi esiin alueen luonnonläheisyyden ja sen tarjoamat mahdollisuudet liikkumiseen. Alueella on suhteellisen toimivat lähipalvelut, ainakin vielä toistaiseksi ja moni asukkaista painotti helposti saatavien ja lähellä sijaitsevien kauppa- ja sotepalveluiden merkitystä arjessaan. Asukkailla oli huolta alueen uudelleen rakentamisesta ja kauppakeskuskiinteistön tulevaisuudesta. Toisaalta kannettiin huolta siitä, ettei aluetta rakennettaisi liian täyteen, ja jätettäisiin myös riittävästi kaavoittamatonta aluetta luonnontilaan. Asukkaiden puheessa tuli esiin huoli Huhtasuon asuinalueen maineesta, jota yksipuolisesti vääristellään ja synkistellään. Monen asukkaan mielestä yleisenä totuutena uutisoidut ja kerrotut seikat eivät vastaa todellisuutta.

Ylen artikkeli viime vuodelta kertoi mielenkiintoista tarinaa tutustumismatkasta hurjamaiseen Pupuhundan lähiöön ja sen asukkaisiin. Kirjoituksessa pohdittiin sitä, miten alueella elävien ihmisten näkemykset vastaavat julkisuudessa vallitsevaa negatiivista mielikuvaa. Varsinkin rikollisuus ja päihitteet yleistetään liian yksioikoisesti tiettyjen asuinalueiden ongelmiksi, ja positiiviset asiat ja tapahtumat jäävät kielteisen julkisuuskuvan varjoon. Tilastot vahvistavat, että väkivaltarikoksia tapahtuu paljon myös muilla Jyväskylän alueilla, ja huumausaineiden käyttö on lisääntynyt yhtä lailla eri puolilla kaupunkia. Ylen haastatteleva Annina Laakkonen on asunut perheineen Pupuhundassa kuutisen vuotta ja on täysin eri mieltä alueen arvostelijoiden kanssa. Hän tuo esiin yhteisöllisyyden merkityksen aluetta muista erottavana tekijänä. Laakkonen kertoo tuntevansa lähes kaikki alueen naapurit, mikä myötävaikuttaa arjen sujumista. Missään muualla hän ei ole tuntenut oloaan niin tervetulleeksi kuin Pupuhundassa. Perheet hoitavat vuoroin toistensa lapsia ja apua saa aina kun sitä tarvitsee. (Yle 2018.) Myös havainnointijaksolla kohtaamani miesasukas kertoi, että oli suunnitellut poismuuttoa takaisin synnyinseudulle, mutta on jo sen verran kiintynyt Huhtasuohon ja

ihmisiinkin, ettei lähtö näistä maisemista tunnu enää niin helpolta ja luontevalta vaihtoehdolta. Kohtaamiset ja keskustelut asukkaiden kanssa vahvistivat sitä tosiasiaa, että vaikka monella on haasteita niin työttömyyden, päihteiden kuin taloudenkin kanssa, alueella yleisesti vallitseva ilmapiiri on myönteinen ja asukkaat tyytyväisiä.

Kohtaamistani asukkaista moni oli tyytymätön lähipalveluiden huonontumiseen esimerkiksi pankkipalvelut ovat vähentyneet selvästi lähialueella. Alueuutisetkaan eivät tule enää pelkästään Keski-Suomesta, vaan yhdistettynä Etelä-Savon lähetykseen. Useampi asukkaista toi esiin haasteet terveyskeskukseen pääsemisestä, lääkäreiden vaihtumisesta ja ylipäänsä terveyskeskuksen säilymisestä alueella. Sosiaalitoimea ja sen nykytilaa sekä historiaa muisteltiin monen asukkaan kanssa. He kertoivat siitä, miten sosiaalitoimen palvelut ovat vähentyneet ja heikentyneet verrattuna siihen aikaan, jolloin alueella oli oma sosiaalitoimisto. Moni asukkaista myös muisteli aikaa, jolloin kylätoimistolla oli mahdollista tavata sosiaalityöntekijä. Useassa keskustelussa oltiin tyytymättömiä toimeentulotuen siirtoon Kelan hoidettavaksi. Se on monen mielestä hidastanut asioiden hoitoa ja hankaloittanut yhteydenpitoa eri tahojen kesken.

4.5.2 Syvälinen taso

Useamman asukkaan kanssa käytiin myös syvällisemmän tason keskustelua eri aiheista ja teemoista. Useimmiten asukkaan kanssa juteltiin ensin kevyemmistä aiheista, kuten päivän uutisista tai heidän käynneistään kylätoimistolla. Asukkaat alkoivat aina oma-aloitteisesti kertomaan henkilökohtaisemmista asioistaan. Monella heistä oli tarve kertoa elämänsä elämänsä ja sen tapahtumista, ilon hetkistä, yksinäisyydestä, sairauksista ja menetyksistä. Huolenaiheita olivat muun muassa avioero, huonot välit läheisiin, edunvalvonnan toimivuus, päihteenkäyttö, asuminen, rahatilanne, ruuan riittävyys, läheisten elämän kriisit, kuolema, oma jaksaminen ja terveys. Asukkaiden kanssa pohdittiin myös asioita, jotka ovat auttaneet tai kantaneet vaikeiden aikojen yli ja suojanneet yksinäisyydeltä, kuten lapset, perhe ja usko. Keskusteltiin myös vertaistuen merkityksestä. Siitä, miten ihminen voi saada kokemuksestaan ja sen jakamisesta toisten kanssa myös tukea ja oppia itselleen. Syvällisempiä keskusteluita käytiin sekä naisten että miesten kanssa, mutta miehet toivat jonkin verran enemmän esiin henkilökohtaisen elämän varjopuolia ja haasteita.

Muutamassa syvällisessä keskustelussa oli havaittavissa piirteitä psykososiaalisesta työotteesta, jossa terapeuttisen ja voimaannuttavan keskustelun avulla pyritään löytämään ihmisen elämän merkityksellisiä, hyviä asioita ja toivoa

herättäviä kiinnekohtia ja sisältöjä. Psykososiaalisiksi ongelmiksi voidaan määritellä muun muassa päihteet, psyykkiset häiriöt, kriisit ja vaikeat ihmissuhteet sekä nuorten väkivalta ja huumeongelmat. Psykososiaalisen työn kohderyhmän ongelmia ei useimmiten ratkaista vain toimistotyöllä, vaan tarvitaan lähiverkostot huomioivaa yhteisöllistä työotetta, mikä auttaa yksilöä voimaantumaa ja selviytymään. Granfelt (1993, 177) määrittelee psykososiaalisen työn yhtenä sosiaalityön orientaatiotapana, jossa korostuvat terapeuttisuus ja psykologinen tieto työskenneltäessä syrjäytyneiden ihmisten kanssa. Hän myös korostaa vahvasti käsitteen yhteiskunnallista sidonnaisuutta, sillä työskentelyn kohteena ei tulisi olla vain yksilö ongelmien, vaan myös köyhyyttä ja huono-osaisuutta tuottavat rakenteet (Granfelt 1993, 179). Työmuodossa ollaan vahvasti tekemisessä yhteiskunnasta syrjäytymisvaarassa olevien ihmisten kanssa, ja siksi yhteiskunnallinen sidonnaisuus ja sen rakenteisiin vaikuttaminen ovat keskeisessä roolissa. (Weckroth 2007, 428-429.)

Haastavimpien keskustelujen jälkeen tunsin toisinaan hetkittäistä riittämättömyyttä, ja kohtaamisista saattoi pohtia vielä jälkikäteen. Moniammatillinen työyhteisö ja sen tarjoama tuki ja työnohjaus ovat keskeisiä jaksamista tukevia keinoja. Toisaalta on tärkeää ymmärtää oma rajallisuutensa työntekijänä ja se, että yhdellä tapaamisella, varsinkin ensikohtaamisella ei useimmiten ole mahdollista saada aikaan suuria muutoksia, eikä tähän ole aina tarveakaan. Kohtaamisen ja keskustelun ydin voi olla siinä, että ihminen kertoo mieltään painavasta asiasta ja keventää omaa taakkaansa. Useimmiten riittää, että toisen ihmisen kohdatessaan kuuntelee, ymmärtää ja hyväksyy. Aidolla läsnäololla voi tuoda lohtua, myötätuntoa ja toivoa paremmasta. Väisäsen (2011, 187) mukaan eettisesti kestävässä sosiaalityössä hyvän elämän ymmärtäminen on aina tilannekohtaista ja määrittelijästä riippuvaista. Keskeistä on vahvistaa asiakkaan omaa asiantuntijuutta ja kunnioittaa itsemääräämisoikeutta ja autonomiaa myös haastavissa elämäntilanteissa.

Eriasteinen neuvonta, ohjaus ja tuki olivat läsnä useissa keskusteluissa ja kohtaamisissa. Jakson aikana toteutui yksi terveystieteiden ohjaamistilanne. Kohtaamisissa asukkaiden kanssa oli havaittavissa piirteitä kevyemmän tason ohjauksesta, jonka mukaisesti tiedotetaan palveluista, neuvotaan ja ohjataan. Palveluohjaus on käsitteenä melko monimuotoinen ja kompleksinen. Voidaan tavoitella erilaisia asioita riippuen asiakaskunnasta ja sen tarpeista. Asiakkaat voivat hakea itsekkin tietoa tai yleisen tason palvelutarpeen selvittämistä. Kun asiakkaan tuen tarpeet ovat vähäisemmät, avuksi riittää neuvova tai itsepalveleva työote. Palveluohjauksessa sen eri muodoissaan syntyy luottamussuhde ja päämäärä on asiakkaan toimintakyvyn vahvistuminen. Tehokkaampi ja intensiivisempi palveluohjaus koostuu usein yksilöl-

lisestä ja verkostoivasta työotteesta. (Pääkkönen 2018, 20–67.) Edellä mainittuja syvemmän tason ohjaustilanteita ei lyhyen havaintojakson aikana ehtinyt muodostumaan.

4.6 Ruoka-apu toiminta

Tutustuin Huhtasuon Elämän leipä -järjestöön ja ViaDian soppatykkiruokailuun havainnointijakson aikana. Molemmat ruoka-apu paikat toimivat Huhtasuon alueella. Huhtasuon Elämän leipä ry on vuonna 2008 perustettu vapaaehtoisjärjestö. Järjestö jakaa kauppojen antamaa ylijäämäruokaa kolme kertaa viikossa maanantaisin, keskiviikkoisin ja perjantaisin sekä lisäksi joka toinen lauantai. Järjestö on osallistunut myös EU-ruokakassien jakoon. Ruoka-apu on tarkoitettu kaikille vähävaraisille ja kulujen kattamiseksi osallistujilta peritään neljän euron maksu. (Elämän Leipä.) Yleisesti ottaen ruoka-avulla tarkoitetaan esimerkiksi ruokakassien jakoa, yhteisruokailua tai sosiaalihuollon ja diakoniatyön jakamia maksusitoumuksia elintarvikeliikkeisiin (Lahtinen 2018, 4). Ruoka-apu on suomalaisessa hyvinvointivaltiossa laajalle levinnyt ilmiö ja käytäntö. Ruokajonoissa käy viikoittain yli 20 000 suomalaista tai Suomessa oleskelevaa henkilöä, ja toiminnassa on mukana satoja eri toimijoita. Osa ruoka-avun hakijoista saa ensi- ja viimesijaista sosiaaliturvaetuutta, apua seurakunnalta ja eri järjestöiltä, mahdollisesti myös taloudellista tukea ystäviltä ja sukulaisilta, ja silti he joutuvat turvautumaan myös ruoka-apuun. (Ohisalo 2017, 31–38.)

Tutustuin Elämän Leivän toimintaan lokakuussa. Tarkoitus oli jäädä ulos keskustelemaan leipäjonon asiakkaiden kanssa, mutta henkilökunnan suosituksesta seurasin jakoa sisätiloissa. Koska sisätilan toiminta tapahtuu täysin irrallaan ulkona jonottavista ihmisistä, oli hyvä saada käsitys myös ruuanjaon käytännön toteutuksesta. Jaettavan ruuan määrä on ollut laskusuunnassa viime aikoina, mihin vaikuttaa pitkälti kauppojen alennukset ja pidentyneet aukioloajat. Lisäksi EU-tuen vähenemisen myötä ovat resurssit lauantain jakoon pienentyneet. Ihmisten määrä jonossa voi vaihdella paljonkin eri päivinä. Kuun lopussa ovat rahat usein niukemmassa, ja myös keliolosuhteet vaikuttavat kävijämääriin. Ruuanjako piste oli fyysisesti suhteellisen pieni ja henkilökunta oli asettunut pöytien taakse jakamaan ja säännöstelemään ruokia. Yleinen vallitseva ajatus oli, ettei jonossa kävijöihin saa helposti kontaktia tai he eivät ole halukkaita puhumaan ulkopuolisille juuri mitään. Paikalla oli monen taustaisia ja ikäisiä ihmisiä, myös pari lasta vanhempansa kanssa. Naisia ja eläkeläisiä oli jonossa hieman enemmän verrattuna muihin ryhmiin. Ruuanjaon edetessä tunnelma osittain keveni ja myös henkilökuntaan kuuluvat jutustelivat ja vaihtoivat kuulumisia asiakkaiden kanssa. Oli havaittavissa, että tervehtimiset sekä yleinen kommunikointi

ruuanjaon lomassa madalsivat sosiaalisen etäisyyden ja hierarkian tunnetta henkilökunnan ja asiakkaiden välillä.

Tein uuden tutustumiskäynnin leipäjonoon ja sen asiakkaisiin marraskuun alussa. Tullessani paikalle jonossa oli muutama ihminen, joista lähes kaikki ulkomaalaisia. Tunnelma oli melko vaivaantunut ja ihmiset hiljaisia. Kaikkiin jonottajia tuli paikalle noin 15–20. Asiakkaat odottivat vuoronumerolappujen jaon alkamista ja moni vilkuili kelloaan. Myös Ohisalon (2017,38) havaintojen mukaan jonottamiseen kuuluu osana ajan tappaminen (killing time), ja suomalaisissa leipäjonoissa tämä toteutuu pääasiassa sosiaalisella kanssakäymisellä, lukemisella ja usein vain jonon liikkumisen odottamisella. Ruokajonon asiakkaiden joukossa oli eri puolelta kaupunkia saapunut miesasiakas, joka avautui lisää kokemuksistaan. Hänen mukaansa jonottajien määrässä on paljon vaihtelua, sillä toisinaan jono ulottuu pitkälle Kylätoimiston taakse. Mies kehui järjestön jakamaa ruokaa terveelliseksi ja monipuoliseksi, ja lisäksi sitä on yleensä riittävästi tarjolla. Sen sijaan kokemukset Ruokapankin ja EU-kassien jaosta eivät olleet niin positiivisia. Siellä ruokakassien sisältö on yksipuolisempaa ja niukempaa. Ohisalo (2017, 38) toteaa osuvasti sen, miten jonossa ovat läsnä yhtäältä niukkuus, köyhyyden häpeä ja toisaalta myös valta: ihminen ei voi mennä vapaasti ottamaan tai ostamaan haluamaansa, vaan hänet asetetaan odottamaan ja jonottamaan.

ViaDia Jyväskylä ry järjestää maksuttomia soppatykkitapahtumia eri puolilla kaupunkia yhteistyössä alueen paikallistoimijoiden ja Jyväskylän kaupungin kanssa (Soppatykki). Tutustuin Soppatykki-ruokailuun Huhtasuon kylätoimiston ulkopuolella syyskuussa. Kohtasin useita paikalla olleita ruokailijoita ja keskustelua syntyi melko luontevasti ruokailun lomassa. Ulkoilma oli suotuisa pihalla ruokailuun, vaikka moni asukas meni syömään myös Kylätoimistolle. Keskustelu pihalla oli luontevaa, ja tilaa ja yksityisyyttä kanssakäymiseen oli enemmän kuin sisätiloissa. Pihakeskusteluissa tuotiin esiin teemoja liittyen terveyteen, lähipalveluihin, asuinalueeseen, rakentamiseen ja Kylätoimistoon. Pihalla ruokailijoista useat olivat käyneet kylätoimistolla aiemmin, ja vain muutama asukas koki kylätoimiston ja sen palvelut vierasammiksi. Lapsiperheitä ja nuoria oli paikalla selvästi vähemmän.

4.7 Havaintojen vertailua

Kohtaamisissa ja keskusteluissa Huhtasuon Kylätoimistolla oli havaittavissa luontevuutta ja välittömyyttä. Osallistuminen kylätoimiston toimintaan ei ollut leimaavaa tai arvostelevaa osallistujia kohtaan, vaan jopa yllättävän tasavertaista. Toisinaan kylätoimiston ovikello soi taukoamatta ja ihmiset tulivat ja menivät ilman sidottua aikataulua tai suunnitelmaa. Vaikka toimintaan ei liity varsinaista osallistumispakkoa, osallistujien kesken oli havaittavissa

yhteenkuuluvuutta, ja toiminta houkutteli mukaansa myös ensikertalaisia. Aasukkaiden toiminnalliset roolit näyttävät monipuolisilta, aktiivisuutta, itsenäisyyttä ja elämänhallintaa tukevilta. Aukkaat löytävät toiminnan kautta sosiaalisia verkostoja ja vertaistoimintaa. Parhaimmillaan he uskaltavat päättämään asioista paikallistasolla, antamaan palautetta ja vaikuttamaan ympärillä tapahtuviin asioihin.

Leipäjonossa käynti oli verrattain erilainen kokemus kuin Soppatykkiruokailu. Puitteet ja olosuhteet olivat leipäjonossa odottajilla selvästi karummat ja vaatimattomammat verrattuna yhteisruokailuun. Soppatykki-ruokailussa oli havaittavissa positiivinen, hyväksyvä ja rento ilmapiiri. Sosiaalinen etäisyys oli vähäisempää, koska ruuanjakajat olivat lähellä asukkaita ja pihalla oli pöytiä ja tuoleja ruokailijoille. Myös kylätoimiston ”avoimet ovet” ja ilmaiset kahvit houkuttelivat kävijöitä. Koska kyseessä oli avoin, kaikille asukkaille tarkoitettu tapahtuma, paikalle oli kerääntynyt monen ikäisiä ihmisiä eri yhteiskuntaryhmistä. Myös leipäjonon asiakkaisiin oli mahdollista saada yhteyttä, vaikka kontaktin saaminen olikin selvästi haastavampaa ja vaati enemmän aikaa. Oli havaittavissa, miten kielimuri heikensi keskinäistä kommunikointia ihmisten välillä, ja jonoasetelma itsessään jäykisti tilannetta ja tunnelmaa. Vuoronumerojen jaon jälkeen ihmiset sijoittuivat vapaasti odottamaan, mikä kevensi tunnelmaa ja vapautti ihmisiä keskustelemaan.

Ohisalo (2017, 46) kuvaa osuvasti leipäjonossa vallitsevaa ilmapiiriä ja sitä, miten hyvinvoivat katsovat huono-osaisia ja toisia etäisyyden päästä ja toisin päin, eikä erilaisia elämäntodellisuuksia tunnista. Stigman kokeminen näkyy ruoka-avun hakemiseen liittyvänä häpeän tunteena tai leimautumisen pelkona. Ruoka-avussa asioivat kuvaavat kokemustaan usein nöyryyttäväksi ja alentavaksi (Lahtinen 2018, 32.) Kun ihminen kokee asemansa yhteisön sisällä ja sijoittumisen hierarkiassa alhaiseksi, häpeän tuntemukset voivat vähentää tai jopa estää avun hakemista. Stigman väheneminen voi sosiaalisen etäisyyden kavetessa liittyä siihen, että ihmiset ymmärtäisivät paremmin ongelmia, jotka johtavat ruoka-avun tarpeeseen. Tällöin yksilön vastuuttaminen tilanteestaan ei olisi niin suurta. Osa ruoka-apuun osallistujista käy myös Kylätoimiston puolella lämmittelemässä tai piipahtamassa. Elämän Leivän leipäjonon yhteydessä ei järjestetä asiakkaille oheistoimintaa, mikä osaltaan heikentää vastavuoroista keskustelua. Vaikutti siltä, etteivät leipäjonon asiakkaat ole tottuneet siihen, että heitä lähestytään ja jututetaan. On tärkeää entisestään madaltaa Kylätoimiston kynnystä leipäjonossa odottajille, jotta raja-aidat ihmisten ja toimintojen välillä hälvenisivät. Kylätoimistoon tai sen ympäristöön voisi järjestää oheistoimintaa, jossa myös sosiaali-toimella olisi aktiivisempi rooli.

Lahtinen (2018, 44) tuo tekstissään esiin ajankohtaista keskustelua, jonka mukaisesti ruoka-apuun lisättäisiin vastikkeellisuuden elementtejä siten, että ihmisiä osallistetaan enemmän mukaan toimintaan. On syytä varoa, ettei osallisuus käänny liian velvoittavaksi eleeksi, jolloin myös toiminnan perimmäinen ajatus hämärtyy. Yhteiskunnalla tulisi olla viimesijainen vastuu huolehtia siitä, että kansalaisten perusturva on riittävällä tasolla. Ympäristön taholta voidaan tilannetta paljon lieventää, jos asenneilmapiiri muuttuu hyväksyvämmäksi ja sallivammaksi. Havainnot Kylätoimistolta ja sen ympäristöstä vahvistivat sitä ajatusta, että ympäristöllä, ilmapiirillä ja vallitsevilla asenteilla on suuri merkitys kohtaamistilanteiden luonnistuvuuteen. Myös marginalisoidut kansalaiset ja ryhmät voivat vahvistaa omia voimavarojaan, jos heille annetaan siihen mahdollisuus ja heitä siinä tarpeen mukaan tuetaan. Omien voimavarojen vähittäinen löytyminen vahvistaa asukkaiden omatoimisuutta ja aktivoi heitä yhä monipuolisempaan osallistumiseen (Hyväri & Nylynd 2010, 40).

5 JOHTOPÄÄTÖKSET

Matalan kynnyksen kohtaamispaikkojen toimintaan liittyy erilaisia haasteita. Olisi tärkeää, että yhteisöt toimivat olohuoneena mahdollisimman monelle asukkaalle. Huhtasuon Kylätoimistolla kävijöiden ryhmä muodostuu suurelta osin hankkeen kohderyhmästä eli yksinäisistä ikäihmisistä. Yksi mahdollisuus Kylätoimiston asiakaskunnan kasvattamiseen voi olla aukioloaikojen laajentaminen tai tilojen käytön hyödyntäminen myös iltaisin ja viikonloppuisin. Näin voidaan tavoittaa enemmän myös nuoria, lapsiperheitä ja työikäisiä. Kylätoimistossa käynnit mahdollistavat asukkaille sen, että heidän tulee lähdettyä ulos kotoaan ja he saavat tilaisuuden jutella toiselle ihmiselle. Tämä viesti ja sen sanoma välittyi kohtaamisissa asukkaiden kanssa sekä suoraan että rivien välistä luettuna. Kohtaamispaikoilla onkin keskeinen tehtävä syrjäytymisen vastaisessa työssä. Grönlund (2016, 263) kirjoittaa, että yksinäisyys on irrallisuutta ja ulkopuolisuutta yhteisöstä, joten luonnollinen tapa torjua sitä on liittää ihmisiä yhteisöihin. Yksinäisyyden kokemus liittyy usein läheisiin ihmissuhteisiin, mutta myös elämän käännekohtiin ja haasteisiin. Ihminen ei yleensä tunne yksinäisyyttä paikassa, johon hän tuntee kuuluvansa ja missä hän kokee olevansa hyväksytty. (Väisänen 2011, 187.) Huhtasuon Kylätoimiston kävijöihin vetoaa varmasti sen tuttu ja turvallinen ilmapiiri ja lämmin vastaanotto.

Sosiaalityössä tarvitaan konkreettista muutosta toimintatavoissa ja jopa asenteissa. Työntekijöillä tulisi olla enemmän aikaa ja resursseja jalkautuvalle työlle. Myös sosiaalityöntekijöillä tulee olla mahdollisuus osallistua niin kenttä- kuin kehittämistyöhönkin. Kohtaamispaikoissa työskentely voi

edesauttaa rakenteellisen sosiaalityön ja erityisesti sosiaalisen raportoinnin toteutumista. Toimivien palvelujen kehittäminen vaatii tietoa paikallisyhteisöiltä ja sen asukkailta. Toimivia yhteisösosiaalityön työmalleja löytyy muun muassa Helsingistä, jossa ruoka-avun sosiaalityö jalkautuu leipäjonoihin viikoittain. Asiakkaat voivat tulla keskustelemaan luottamuksellisesti, varata ajan toimistolle tai kotikäynnille. (Ruoka-avun sosiaalityö.) Myös Jyväskylässä Katulähetyksen ylläpitämässä Ruokapankissa on järjestetty Jonosta yhteyteen -toimintaa vuodesta 2016 lähtien. Toiminnan tavoitteena on aktivoida asiakkaita vertaistuen ja toiminnallisten ryhmien, sekä palveluohjauksen ja neuvonnan avulla. (Projektista toiminnaksi.)

TEKO-hanke Tampereen Kototorilla on yksi oivallinen esimerkki matalan kynnyksen toimintamallista sosiaalityössä. Kyseessä on avoin tila, jossa asiakas saa yhdeltä luukulta tarvitsemaansa palveluneuvontaa ja -ohjausta. (Roivainen ym. 2019, 293). Jalkautuminen asukasyhteisöihin ja asiakasryhmiin avaa mahdollisuuksia myös taloussosiaalityölle vahvistaa asiakkaiden taloudellista toimintakykyä. Keskeistä on arkipäiväistä puhetta rahasta ja taloushuolista, jotta kynnyksen avunhakemiseen madaltuu ja samalla yksilön kokemahäpeä ja ahdistus tilanteestaan hälvenee. Tärkeää on, etteivät toimintamallit jäisi vain lyhytkestoiseksi ja paikallisiksi projekteiksi, vaan niiden merkitys yhteisöille tunnustetaan ja toiminta turvataan myös tulevaisuudessa. Matties (2008, 75–78) tuo myös esiin sen, miten toiminnan tilapäisyydestä ja katkonaisuudesta on tullut hallitsevaa ja jopa hyväksyttyä. Yhteisölliset käytännöt tulisi vakiinnuttaa osaksi perussosiaalityön metodista osaamista.

Matalan kynnyksen kohtaamispaikoilla voi olla merkittävä rooli siinä, miten jalkautuvalla työotteella tavoitetaan yhä useampia ihmisiä julkisten palveluiden ja etuuksien piiriin. Yhteisöllisyyden haasteena on, ettei se sulkisi jäseniä ulkopuolelleen. Kun ihminen ei luota palvelujärjestelmään, hän kokee ulkopuolisuutta ja osattomuutta yhteiskunnasta. Väliinputoamista tai suoranaista poiskäännyttämistä palveluista tulisi ehkäistä. Tulevassa hallitusohjelmassa painotetaan ennaltaehkäisyn ja ennakoivan työn merkitystä, jossa yhteisösosiaalityöllä ja etsivällä työllä on entistä suurempi rooli (Juurikkala 2019). Tulevaisuuden visioissa sosiaalityö nähdään lähipalveluna, jonka mukaisesti palvelut on suunnattu kaikille, ja ne ovat helposti saatavilla sekä asiakasta lähellä tuotettuja (Karjalainen, Metteri, Strömberg-Jakka 2019). Vaikka yhteistyötä tehdään moniammatillisesti usean eri tahon kanssa, tulee korostaa sitä, että ensisijainen vastuu hyvinvoinnin järjestämisestä kuuluu jatkossakin julkiselle sektorille ja tuottamisvastuu ammattilaisille (Roivainen ym. 2019, 301). Paljon on toiveita tulevalle sote-uudistukselle, ja sille, että alueellinen työ saa riittävästi resursseja yhteisöllisen työotteen konkreettiseen toteuttamiseen.

Yhdessä ei olla yksin -hankkeen toiminnan kautta viriteltiin uudelleen sosiaalitoimen yhteyksiä Huhtasuon Kylätoimistoon. Terveyskeskuksen sosiaaliohjaajat pitivät tietoisuuksia alueen asukkaille aikuissosiaalityöstä ja terveysaseman sosiaaliohjauksesta kuluneen syksyn aikana. On ensiarvoista vahvistaa sosiaalityön tunnettavuutta alueella ja lisätä samalla asukkaiden luottamusta palveluun ja sen tekijöihin. Lisäksi Kylätoimistolle on suunnitteilla uutta oppilaitosyhteistyötä Jyväskylän yliopiston sosiaalityön opiskelijoiden kanssa. Yhteistyön avulla on mahdollista vahvistaa yhteisöllisen sosiaalityön asemaa sekä opinnoissa että kohtaamispaikkojen käytännön työssä. KAI-MeR- malli on myös yksi esimerkki teoriasta, jota voidaan hyödyntää sosiaalityön käytännön tietopohjan jäsentäjänä. Teoria voi antaa lisäevästystä esimerkiksi yhteisöllisen sosiaalityön ja sen vaikuttavuuden arviointiin. Heidi Muurisen väitöskirjatutkimus (2019) Pragmatismista ja kokeilevasta lähestymistavasta sosiaalityössä, on mielenkiintoinen tutkimuksellinen avaus siitä, miten pienetkin kehittämiskokeilut voivat edistää sosiaalityön tiedontuotannon varmuutta ja suunnitelmallisuutta. Kokeilun avulla voidaan laajentaa asiakasymmärrystä, eri ammattiryhmien ja asiakaskuntien yhteisoppimista sekä kyseenalaistaa vallitsevia käytäntöjä. Jalkautuminen toimiston ovien ulkopuolelle, ihmisten kohtaaminen ja keskustelut asukkaiden omista toimintaympäristöissä ovat keskeisiä kokeiluja, joita tulee edelleen jatkokehittää.

Kokemukset jaksolta vahvistivat sitä, että alueen asukkailla on vahva tarve tulla kohdatuksi ja kuulluksi. Lyhyen jakson aikana onnistuttiin herättelemään uudestaan yhteisöllisen sosiaalityön toimintaideaa matalan kynnyksen kohtaamispaikassa. Huhtasuon Kylätoimisto on elävä esimerkki siitä, millainen positiivinen vaikutus saadaan aikaan, kun ihmiset kohdataan asukkaina, ei asiakkaina. Työskentelyssä voidaan havaita osallisuutta, keskinäistä tukea ja kumppanuutta. Ongelmien monimutkaistuminen voidaan taittaa sosiaalitoimen varhaisella avulla ja alueen asukkaiden keskinäisellä vertaisuudella, ja siksi olisikin tärkeää luoda pysyviä käytäntöjä sosiaalitoimen ja Kylätoimiston välille myös jatkossa. Yhteisöt tuovat mukaan toimintaan lisää yhteenkuuluvuutta ja luottamusta, joiden avulla voidaan tavoittaa laajempi joukko apua tarvitsevia. Jo viime vuosisadan alussa Jane Addamsilla oli selvä näkemys yhteisöllisen työotteen tarpeesta, kohtaamisen merkityksestä ja sosiaalityön kehittämisen ideasta. Nyt jos koskaan, on otollinen aika edetä suunnitelmista tekoihin ja palauttaa sosiaalityö juurilleen, kohti ihmisläheistä työtappaa ja -otetta, jossa hyödynnetään sekä paikallisyhteisöjen voimavarat että monitoimijaisen verkostojen osaaminen.

LÄHTEET

- Asuinalueet. Saatavilla <<https://www.jyvaskyla.fi/asuminen/asuinalueet/huhtasuo>>, luettu 18.10.2019.
- Elämän Leipä. Saatavilla <<https://www.elamanleipa.fi/>>, luettu 1.11.2019.
- Eskola, J. & Suoranta, J. 2008. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Jyväskylä: Gummerus Oy.
- Granfelt, R. 1993. Psykososiaalinen orientaatio sosiaalityössä. Teoksessa: Granfelt, Riita, Jokiranta, Harri, Karvinen, Synnöve, Matthies, Aila-Leena & Pohjola, Anneli (toim.) Monisärmäinen sosiaalityö. Helsinki: Sosiaaliturvan Keskusliitto, 175–228.
- Grönlund, H. & Falk, H. 2016. Kolmas sektori ja yksinäisyyden vähentäminen. Teoksessa Saari, J. (toim.) Yksinäisten Suomi. Helsinki: University Press, 253–272.
- Hankkeet. 2014. Saatavilla <https://www.ara.fi/fi-FI/Ohjelmat/Asuinalueiden_kehittamisohjelma/Hankkeet/Jyvaskyla>, luettu 12.11.2019.
- Huhtasuo. Saatavilla <<https://fi.wikipedia.org/wiki/Huhtasuo>>, luettu 26.9.2019.
- Huhtasuon kylätoimisto. 2019. Saatavilla <<https://www.huhtasuonkylatoimisto.org/>>, luettu 19.9.2019.
- Hyväri, S. & Nylund, M. 2010. Yhteisöllisiä työmenetelmiä syrjäytymisen voittamisessa. Teoksessa Laine, T., Hyväri, S. & Vuokila-Oikkonen, P. (toim.) Syrjäytymistä vastaan sosiaali- ja terveysalalla. Riika, Latvia: Livonia Print, 29–47.
- Ihmisten ilmoille. 2019. Saatavilla <<https://www.huhtasuonkylatoimisto.org/>>, luettu 11.9.2019.
- Juurikkala, V. 2019. Aikuissosiaalityön askelmerkit uudessa hallitusohjelmassa. Maakunnallistuvan aikuissosiaalityön kehittämisverkosto. STM. Kuntaliitto, 9.10.2019.
- Karjalainen, P., Metteri, A., Strömberg-Jakka, M. 2019. Tiekartta 2030: Aikuisten parissa tehtävän sosiaalityön tulevaisuus selvitys. Sosiaali- ja terveysministeriö. Raportteja ja muistioita 2019:41. Saatavilla <<http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/161612>>, luettu 4.12.2019.
- Koskeverkko. 2019. Saatavilla <<http://koskeverkko.fi/etusivu/>>, luettu 12.11.2019.
- Kymensanommat (26.9.2019): Valtakunnallinen työllisyyskokeilu siirtää TE-toimistojen tehtäviä kaupungeille. Kirjoittaja: Larvio, A.-J. Saatavilla <<https://kymensanommat.fi/uutiset/lahella/1c492faa-c305-43ce-a22f-c37ae8baecde>>, luettu 26.11.2019.
- Lahtinen, A. 2018. Hyvinvointiyhteiskunnan häpeä. Kirjallisuuskatsaus ruoka-apuun liittyvästä stigmasta hyvinvointiyhteiskunnissa. Opinnäytetyö. Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala, sosiaalialan tutkinto-ohjelma. Saatavilla <https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/151497/Opinnaytetyo_Lahtinen_Anniina.pdf?sequence=1&isAllowed=y>, luettu 31.10.2019.
- Laki ja asetus. Saatavilla <<http://www.sosiaalikallega.fi/osket/laki-ja-asetus>>, luettu 25.11.2019.
- Malinen, A.-K. 2012. Terveysaseman sosiaaliohjauksen raportti.
- Matthies, A.-L. 2008. Kansalaisosallistuminen ja yhteisöllisyys eurooppalaisen hyvinvointipolitiikan murroksessa. Teoksessa Roivainen, I., Nylynd, M., Korkiamäki, R. & Raitakari S. (toim.) Yhteisöt ja sosiaalityö. Kansalaisen vai asiakkaan asialla? Jyväskylä: WS Bookwell Oy, 61–79.

- Muurinen, H. 2019. Pragmatismi ja kokeileva lähestymistapa sosiaalityön tiedonmuodotuksessa. Heikki Waris -instituutin tutkimuksia 2/2019. Väitöskirja. Helsingin yliopisto. Saatavilla <<https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/305215/Pragmati.pdf?sequence=1&isAllowed=y>>, luettu 29.11.2019.
- Ohisalo, M. 2017. Murusia hyvinvointivaltion pohjalla. Leipäjonot, koettu hyvinvointi ja huono-osaisuus. Väitöskirja. Itä-Suomen yliopisto, 2017. Yhteiskuntatieteiden ja kauppatieteiden tiedekunta / Yhteiskuntatieteiden laitos. Tampere: Juvenes Print Oy. Saatavilla <http://epublications.uef.fi/pub/urn_isbn_978-952-61-2517-6/urn_isbn_978-952-61-2517-6.pdf>, luettu 6.11.2019.
- Palveluohjaus Huhtasuolla. 2014. Saatavilla <<https://docplayer.fi/1950933-Tyollisyyden-kuntakokeilun-vuosikertomus.html>>, luettu 6.11.2019.
- Pesonen, R. 2005. Kuriiri Neljän asuntoalueen verkosto: Toiminta, tuotteet ja hyvät käytännöt. Saatavilla <<https://docplayer.fi/138807314-Kuriiri-neljan-asuntoalueen-verkosto-toiminta-tuotteet-ja-hyvät-kaytannot.html>>, luettu 28.10.2019.
- Projektista toiminnaksi. 2019. Saatavilla <<http://www.jkl.fi/wp-content/uploads/2019/03/vapautetut-1-2019-netti.pdf>>, luettu 22.11.2019.
- Puurunen, P. 2016. Yhteisötyön juurilla—setlementtiliike ja Jane Addams. Teoksessa Roivainen, I. & Ranta-Tyrkkö, S. (toim.) Yhteisöt ja yhteisösosiaalityön lähtökohdat. EU: United Press Global, 21–36.
- Pääkkönen, A. 2018. Palveluohjaus aikuissosiaalityössä: Työntekijän näkökulma sosiaalityön uudistumiseen. Pro gradututkielma. Sosiaalityö. Helsingin yliopisto, Valtiotieteellinen tiedekunta. Saatavilla <<http://docplayer.fi/104948080-Palveluohjaus-aikuissosiaalityossa.html>>, luettu 28.10.2019.
- Roivainen, I., Kostiainen, T. & Metteri A. 2019. Yhteisösosiaalityötä muuttuvassa toimintaympäristössä. Teoksessa Pohjola, A., Kemppainen, T., Niskala A. & Peroni N. (toim.) Yhteiskunnallisen asemansa ottava sosiaalityö. Tampere: Vastapaino, 277–301.
- Roivainen, I. & Ranta-Tyrkkö, S. 2016. Yhteisöt ja sosiaalityö: johdantoa aiheeseen. Teoksessa Roivainen, I. & Ranta-Tyrkkö, S. (toim.) Yhteisöt ja yhteisösosiaalityön lähtökohdat. EU: United Press Global, 7–19.
- Ruoka-avun sosiaalityö. Saatavilla <<https://www.hel.fi/helsinki/fi/sosiaali-ja-terveyspalvelut/sosiaalinen-tuki-ja-toimeentulo/yhdyskuntatyto-lahityo/ruoka-apu/>>, luettu 26.11.2019.
- Soppatykki. Saatavilla <<https://viadia.fi/jyvaskyla/soppatykki/>>, luettu 12.9.2019.
- Tuomi, J. & Sarajarvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.
- Virtanen, P., Jalava, J., Koskela, T. & Kilappa J. 2006. Syrjäytymistä ehkäisevien EU-hankkeiden arviointi. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2006:46. Helsinki. Saatavilla <<https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/72786/Selv200646.pdf?sequence=1>>, luettu 29.10.2019.
- Väisänen, R. 2011. Toivon ja epätoivon rajapinnoilla: näkökulmana ehkäisevä päihdesosiaalityö. Teoksessa Ruuskanen, P. T., Savolainen, K. & Suonio, M. (toim.) Toivo sosiaalisessa: toivoa luova toimintakulttuuri sosiaalityössä. EU: UNIpress, 172–193.

Weckroth, A. 2007. Mitä merkitsee ”psykososiaalinen” päihdehoidossa? Yhteiskuntapolitiikka 72:4, 426-436. Saatavilla <<https://docplayer.fi/1658682-Mita-merkitsee-psykososiaalinen-paihdehoidossa.html>>, luettu 24.11.2019.

Yhdessä ei olla yksin -hankemateriaali. 2019. Koske.

Yle (11.9.2018): Tutustuimme hurjamaaiseen lähiöön Keski-Suomessa: Työttömyyttä, päihteitä, astaloita – ja todella tyytyväisiä asukkaita. Kirjoittaja: Jonna Karjalainen. Saatavilla <<https://yle.fi/uutiset/3-10396252>>, luettu 21.11.2019.

K O S K E
KESKI-SUOMEN
SOSIAALIALAN
OSAAMISKESKUS

Julkaisija

Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus

Osoite:

Matarankatu 4
40100 Jyväskylä

koskeverkko.fi